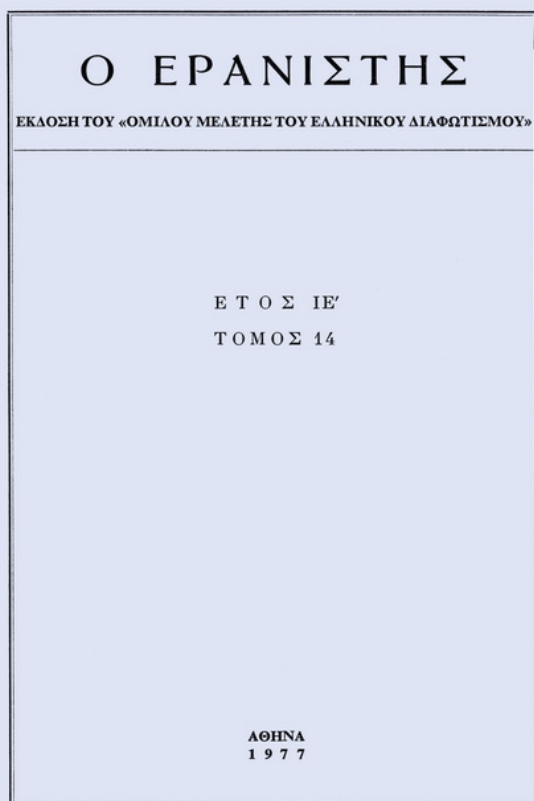

The Gleaner

Vol 14 (1977)

Οι αδελφοί Λειχούδες στην Πολωνία. Μιά άγνωστη μαρτυρία

Ντόρη Παπαστράτου

doi: [10.12681/er.381](https://doi.org/10.12681/er.381)

To cite this article:

Παπαστράτου Ν. (1977). Οι αδελφοί Λειχούδες στην Πολωνία. Μιά άγνωστη μαρτυρία. *The Gleaner*, 14, 282-291. <https://doi.org/10.12681/er.381>

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΛΕΙΧΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Μιά άγνωστη μαρτυρία

Νέα στοιχεῖα, πού ἀφοροῦν τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωαννίκιο καὶ Σωφρόνιο Λειχοῦδη¹, ἀποκαλύπτονται σὲ ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ ἐνὸς συγχρόνου τοὺς μικρασιάτη πραματευτῇ, πού ἦταν συνάμα καὶ ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, τοῦ Χατζηκυριάκη Βουρλιώτη τοῦ Σιναΐτη. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, πού συμπληρώνουν τὶς γνώσεις μας γιὰ τοὺς δύο διδασκάλους, παρουσιάζουν τὸ πρόσθετο ἐνδιαφέρον ὅτι πλουτίζουν τὶς ἀρκετὰ πενιχρὲς σχετικὲς ἐλληνικὲς πηγές.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστολογράφου, τοῦ Χατζηκυριάκη ἀπὸ τὰ Βουρλά τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δὲν εἶναι ἄγνωστο. Ἀναφέρεται στὶς ἀφιερωτικὲς ἐπιγραφὰς πού συνοδεύουν μιὰ εἰκόνα τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης² καὶ δυὸ ξυλογραφίες τοῦ Ὁρους Σινᾶ³ πού φιλοτεχνήθηκαν στὴ Λεόπολη, μὲ φροντίδα καὶ δαπάνη του, τὸ 1688 καὶ τὸ 1693, γιὰ νὰ σταλοῦν στὸ Σινᾶ. Αὐτὲς εἶναι δημοσιευμένες. Ὑπάρχει ὁμως, ἀκόμη, ἓνα σημαντικὸ ἀνέκδοτο ὕλικό, πού τὸν ἀφορᾷ. Στὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ σώζονται μερικὲς ξυλογραφίες πού τύπωσε πάλι στὴ Λεόπολη, καθὼς καὶ ἡ ἀλληλογραφία του, τριάντα τρεῖς ἐπιστολὲς πού καλύπτουν τὴν εἰκοσαετία 1689 - 1709. Ἡ ἐπιστολὴ τῆς ὁποίας δημοσιεύονται ἐδῶ τὰ ἀποσπάσματα πού ἀναφέρονται στοὺς Λειχοῦδες, ἀνήκει σ' αὐτὴ τὴ σειρὰ⁴.

1. Στὸ πρόσφατο δημοσίευμα τοῦ Κ.Κ. Παπουλίδη, *Οἱ Ἀδελφοὶ Λειχοῦδες*, π. «Γρηγόριος Παλαμᾶς» 53, 1970, 330 - 340, σημειώνεται καὶ ἡ προγενέστερη βιβλιογραφία. Δὲν μπόρεσα νὰ συμβουλευθῶ τὰ δύο ρωσικὰ δημοσιεύματα τοῦ Smentsovskij γιὰ τοὺς Λειχοῦδες (Πετρούπολη 1899).

2. Μ. Χατζηδάκης, *Μιά εἰκόνα ἀφιερωμένη στὸ Σινᾶ*, «Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἀμμαντον», Ἀθ. 1940, σ. 350-364.

3. Ἡ μία χαράχτηκε (ὅπως καὶ ἡ εἰκόνα) τὸ 1688 (βλ. Ἐ. Legrand, *Bibliographie Hellénique du 17ème s.*,

Β', σ. 449). Ἐχει ἀναδημοσιευθεῖ ἀπὸ τοὺς R. Byron - T. Rice, *The birth of Western Painting*, Λονδίνο 1930, πιν. 91 καὶ ἀπὸ τὸν Μ. Χατζηδάκη, *Μιά εἰκόνα*, ὁ.π., σ. 359. Ἡ δεύτερη φέρει χρονολογία 1693/1694 (βλ. Ἐ. Legrand, ὁ.π., Γ' σ. 26 - 27). Ἐχει ἀναδημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Μ. Η. L. Rabinov, *Le monastère de Sainte Catherine du mont Sinai*, Κάιρο 1938, πιν. V, VI.

4. Σῳζεται στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ: φάκελλος 1π, 17ος, 18ος, 1646-1768, ἀρ. 45.

Ἀπευθύνεται στὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σινᾶ Ἀθανάσιο τὸν Βεροιαῖο⁵ καὶ ἔχει συνταχθεῖ στὸ συναίτιμο μετόχι τῆς Παναγίας τῆς Πανσολύπης στὴ Χίο⁶, ὅπου ὁ Χατζηκυριάκης εἶχε ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὸ 1707. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι γραμμένη τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1709, ἀναφέρεται ὁμως σὲ περιστατικὰ ποὺ συνέβησαν τὸ 1684 καὶ στὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν⁷.

Ὁ Χατζηκυριάκης βρισκόταν στὴ Πολωνία τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Λειχοῦδες ἔκαναν τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴ Μόσχα ὅπου θὰ διευθύνουν καὶ θὰ διδάξουν στὴ νεοσύστατη ἑλληνο-λατινο-σλαβικὴ Ἀκαδημία. Ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ δυὸ διδάσκαλοι εἶχαν ξεκινήσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, μὲ συστατικὸ γράμμα τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ Παρθενίου Ἀλεξανδρείας⁸, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1683. Ἐμειναν ἐννέα μῆνες στὴ Βλαχία καὶ ἄλλους τρεῖς στὴν Τρανσυλβανία. Ὅταν ἔφτασαν στὴν Πολωνία, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1684, παρουσιάστηκαν στὸν βασιλέα Ἰωάννη Σομπιέτσκι ποὺ στὴν ἀρχὴ τοὺς καλοδέχτηκε, ἔπειτα ὁμως ἀρνήθηκε νὰ τοὺς ἀφήσει νὰ συνεχίσουν τὰ ταξίδια τους, γιατί τὸν ἐπηρέασαν οἱ Ἱησουῖτες ποὺ ἤθελαν, μὲ κάθε τρόπο, νὰ μεταιώσουν τὴν ἵδρυση τῆς Ἀκαδημίας στὴ Μόσχα. Οἱ Λειχοῦδες ὑποχρεώθηκαν νὰ συνοδεύσουν τὸν βασιλεῖα στὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Τατάρων. Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Χοτίν, τὸν Ὀκτώβριο 1684, τοὺς δόθηκε ἡ ἄδεια νὰ μεταβοῦν στὴ Λεόπολη. Ἐκεῖ ἔμειναν ὑπὸ περιορισμὸ ὥς τὸν Ἰανουάριο τοῦ ἐπόμενου χρόνου. Ὁ Ἀλ. Λάσκαρης, βιογράφος τῶν Λειχοῦδων, σημειώνει ὅτι τότε (αὐθόροντες μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν τὰ διαβατήρια αὐτῶν, ἀνεχώρησαν κρυφίως ἐκ Πολωνίας)⁹ ἐνῶ κατὰ τὸν Χρ. Παπαδόπουλο (μυστικῶς ἐδραπέτευσαν)¹⁰.

Στὸ σημεῖο αὐτό, οἱ πληροφορίες ποὺ δίνει ὁ Χατζηκυριάκης παρουσιάζουν κάπως διαφορετικὰ τὰ γεγονότα, καὶ ἡ μαρτυρία του

5. Ὁ Ἀθανάσιος ἦταν ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σινᾶ στὰ χρόνια 1708-1720.

6. Γιά τὸ μετόχι αὐτὸ βλ. Κ. Ἀμαντος, *Συναίτικα Μνημεῖα Ἀνέκδοτα*, π. «Ἑλληνικά» Α' 1928, σ. 33 - 36.

7. Ὁ Χατζηκυριάκης θέλοντας νὰ ἐνημερώσει τὸν Ἀθανάσιο γιὰ τὴ δράση του τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐργαζόταν σὰν πραγματευτὴς στὴν Πολωνία (1674-1700) τοῦ γράφει τίς ἀναμνήσεις του χάρι ἡστορία ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος πάνω στὸ γράμμα.

8. Δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν Α. Παπα-

δόπουλο Κερκμέα, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη* Δ' 1899, 167 - 170.

9. Ἀλ. Λάσκαρης, *Ἱστορικὴ ἀποψις περὶ τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸν ΙΖ'-ΙΗ' αἰῶνα, ἥτοι περὶ τῶν ἀδελφῶν Λειχοῦδων, Ἰωαννικίου καὶ Σωφρονίου*, «Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως», Β' 1864, σ. 28.

10. Χρ. Παπαδόπουλος, *Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειρουργοὶ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα*, «Νέα Σιών», Ε' 1907, σ. 6.

θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀξιόπιστη γιατί εἶχε παρακολουθήσει προσωπικά τὴν ὑπόθεση καὶ εἶχε λάβει ὁ ἴδιος ἐνεργὸ μέρος στὰ ὅσα συνέβησαν. Ὁ Χατζηκυριάκης δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῶν Λειχοῦδῶν: μιᾶ γιὰ «διο δασκαλι, ἀπο τὴν κεφαληνία αὐταδελφιν» ὅμως τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνει καθιστοῦν τὴν ταύτιση βέβαιη. Γράφει, λοιπόν, ὅτι ἐνῶ βρισκόταν γιὰ δουλειὰ στὸ Danzig ἔμαθε ὅτι ὁ Σομπιέσκι κρατοῦσε δυὸ Ἕλληνες δασκάλους στὴ Λεόπολη. Γύρισε ἀμέσως στὴ Λεόπολη, γνῶρισε τοὺς δασκάλους, ἔμαθε τὴν ἱστορία τους, συνάντησε τὸν βασιλεῖα μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε στενὴ φιλία, καὶ κατόρθωσε νὰ τὸν πείσει νὰ τοὺς ἐλευθερώσει. Στὸ γράμμα τοῦ πρὸς τὸν Ἀθανάσιο, ὁ Χατζηκυριάκης ἀπαριθμεῖ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ νὰ ἐπιτύχει αὐτὴ τὴ μεταστροφή καὶ κατόπιν περιγράφει μὲ μεγάλη ζωντάνια τὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας. Πῶς δηλαδὴ ἔστειλε ὁ βασιλεῖας χρυσὸ ἀμάξι γιὰ νὰ φέροι τοὺς Λειχοῦδες στὸ παλάτι, ὅπου τοὺς παρέθεσε ἐπίσημο γεῦμα, καὶ πῶς τὴν ἄλλη μέρα, μὲ ὅλες τὶς τιμές, τοὺς ἔστειλε στὸ Κίεβο, ἀπ' ὅπου ὁ ἐκεῖ χατμάνος τοὺς προώθησε στὴ Μοσχοβία.

Οἱ πληροφορίες αὐτὲς δὲν συμβιβάζονται μὲ «μυστικὴ δραπετεύση» ἢ «κρυφὴ ἀναχώρηση». Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσουμε πῶς ὁ Σομπιέσκι ἤθελε νὰ τοὺς ἀπελευθερώσει χωρὶς νὰ τὸ μάθουν οἱ Ἱησουῖτες, μιὰ τέτοια τιμητικὴ ὑποδοχὴ καὶ κατευόδοση ἦταν ἀδύνατο νὰ μείνει κρυφὴ στὴ Λεόπολη, ὅπου οἱ πανίσχυροι τότε Ἱησουῖτες διέθεταν τέλειο δίκτυο κατασκοπείας.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἄλλα ἀναφέρει γιὰ τοὺς Λειχοῦδες ὁ Χατζηκυριάκης, στὴ συνέχεια τῆς ἐπιστολῆς του, μᾶς εἶναι περίπου γνωστά: ὅτι ἔγιναν πλούσιοι μὲ τὴν κληρονομιά τοῦ Μελέτιου¹¹ καὶ ἔχτισαν σχολεῖο «ὅσῳ τῆς Πάντοβας» ὅπου σύχναζαν τὰ παιδιὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ ὅτι ἀργότερα τὰ ἔχασαν ὅλα καὶ τοὺς ἔστειλαν ἐξορία.

Ὁ Χατζηκυριάκης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι διατήρησε τὴν ἐπαφὴ του μὲ τοὺς Λειχοῦδες. Ἀπὸ τὴ Μοσχοβία οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ χάρισαν μιὰ ἐπένδυση γιὰ εὐαγγέλιο ἀπὸ σμάλτο καὶ ἀσῆμι, τοῦ ἔστειλαν γου-

11. Ὁ Ἕλληνας ἱεροδιάκονος Μελέτιος Δομέστικος εἶχε ζήσει πολλὰ χρόνια στὴ Μόσχα, ὅπου ἀπέκτησε σεβαστὴ περιουσία. Αὐτὸς εἶχε γράψει στὸ Δοσίθεο Ἱεροσολύμων, τὸ 1683, διαβιβάζοντας παράκληση τοῦ Πατριάρχου Μόσχας Ἰωακείμ, νὰ στείλει δασκάλους κατὰλληλους γιὰ τὴ Σχο-

λὴ τῆς Μόσχας, κι ὅπως ξέρουμε ὁ Δοσίθεος ἔστειλε τοὺς Λειχοῦδες. Ὁταν ἔφτασαν οἱ Λειχοῦδες στὴ Μόσχα, ὁ Μελέτιος τοὺς διέθεσε 2.000 ἀργυρὰ ρούβλια γιὰ νὰ κτίσουν τὴν Ἀκαδημία (βλ. Ἀλ. Λάσκαρις, ὁ.π., σ. 28). Λίγο ἀργότερα πέθανε καὶ τοὺς ἔφισε τὴν περιουσία του. Βλ.

ναρικά για να ξεπληρώσουν ένα χρέος τους και του πρότειναν, το 1686, να έρθει στη Μόσχα κοντά τους. Ήταν έτοιμος ν' αποδεχτεί την πρότασή τους όταν κατέφθασε στη Λεόπολη ο σιναΐτης αρχιμανδρίτης Κύριλλος που πήγαινε κι' αυτός στη Μόσχα για να προωθήσει το θέμα της προστασίας του Σινᾶ από το «χριστιανικώτατον και ὀρθοδοξώτατον κράτος τῶν Ρώσων»¹².

Ὁ Κύριλλος συνάντησε στη Λεόπολη δυσκολίες ἀνάλογες μ' ἐκεῖνες που εἶχαν συναντήσει πρὶν ἀπ' αὐτὸν οἱ Λειχοῦδες· οἱ Ἱησουῖτες τὸν κατ' ἀγγέλαν στὸν Σομπιέσκι πῶς ἦταν πράκτορας τῶν Τούρκων καὶ ἐκεῖνος δὲν τὸν ἄφινε νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι του. Ἡ ἐπέμβαση τοῦ Χατζηκυριάκη στάθηκε κι' αὐτὴ τῇ φορᾷ ἀποτελεσματικὴ καὶ ὁ Κύριλλος μπόρεσε νὰ φτάσει στη Μοσχοβία.

Ἐκεῖ ὁ Κύριλλος θέλησε νὰ διεκδικήσει γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Σινᾶ τὴν περιουσία τοῦ Μελέτιου Δομέστικου τὴν ὁποία εἶχαν κληρονομήσει οἱ Λειχοῦδες. Κατὰ τὸν Κύριλλο, ἀφοῦ ὁ Μελέτιος ἦταν σιναΐτης ἡ περιουσία του ἔπρεπε νὰ περιέλθει στη Μονὴ τοῦ Σινᾶ. Ὁ Χατζηκυριάκης βρίσκειται ἀνακατεμένος καὶ σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση· ὁ Κύριλλος γιὰ ν' ἀποδείξει τοὺς ἰσχυρισμούς του ζήτησε ἀπὸ τὸν Βουρλιώτη νὰ τοῦ στείλει τὰ γράμματα τοῦ Μελέτιου ποὺ κρατοῦσε καὶ στὰ ὁποῖα ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὑπογράφει: *Μελέτιος σιναΐτης*. Ὁ Χατζηκυριάκης ἀνταποκρίθηκε στὸ αἶτημα τοῦ Κυρίλλου καὶ ἐπειδὴ τὸ γράμμα στὸ ὁποῖο ὁ Μελέτιος ὑπογράφει ὡς σιναΐτης ἦταν ἐμπιστευτικὸ, ὁ Χατζηκυριάκης ἔκοψε καὶ τοῦ ἔστειλε μόνον τὴν ὑπογραφή.

Ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Χατζηκυριάκη μαθαίνουμε πῶς οἱ Λειχοῦδες ἀντέδρασαν ἔντονα καὶ ὅτι τελικὰ ὁ Κύριλλος δὲν ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ του. Ὁ Χατζηκυριάκης σχολιάζει τὴ διαμάχη αὐτὴ χωρὶς νὰ δικαιώνει

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ.π.σ. 7.

12. «... τῷ 1687, μετέβη εἰς Μόσχαν ὁ ἀρχιμανδρίτης τοῦ Ὁρους Σινᾶ Κύριλλος, κομίζων γράμματα τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννικίου καὶ 72 σιναΐτων, ἐν οἷς ἐπαναλαμβάνετο ἡ αἴτησις πρὸς τὸ ἡριστιανικώτατον καὶ ἐνδοξώτατον κράτος τῶν ρώσων περὶ τῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν προσλήψεως τοῦ Ὁρους Σινᾶ». Βλ. Χρ. Παπαδόπουλος, *Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων...*, «Νέα Σιών» Δ' 1906, σ. 495. Οἱ Ρῶσοι

ἀγνόησαν, κι αὐτὴ τῇ φορᾷ, τὴν προσφορά τῶν Σιναΐτων. Ἔστειλαν ὅμως μὲ τὸν Κύριλλο ἀφιέρωμα στη Μονὴ μιὰ ἐπάργυρη σαρκοφάγο ποὺ βρίσκεται ὡς σήμερα στὸ ἱερὸ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης καὶ φέρει τὴν ἀκόλουθη ἐπιγραφή: «ἀρχιερατεύοντος Σινᾶ ὁρος Κυρίου Ἰωαννικίου Λασκάρεος εἴφε-
ρεν τὸ παρὸν σεντούκι τῆς ἀγίας ἀπὸ τὴν Μοσχοβίαν ὁ ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος ὁ Κύριος Σιναΐτης 1691». Βλ. Κ. Ἀμαντος, *Σιναΐτικα Μνημεῖα Ἀνεκδοτα*, ὁ.π., σ. 64.

κανέναν από τους δύο. Φαίνεται πάντως ότι εκείνη την εποχή σταμάτησαν οι σχέσεις του με τους Λειχοῦδες. Ὡστόσο εξακολουθεῖ νὰ πληροφορεῖται γι' αὐτούς.

Μνημονεύει τὴν ἀπόπειρά τους νὰ φύγουν κρυφὰ ἀπὸ τὴ Ρωσία, τὴν ἐξορία τους (ποὺ ὑπαινίσσεται ὅταν γράφει «ἐπάγησαν κακῶς κακοῦ») καὶ τὴ μετὰβασή τους στὸ Νόβγκοροντ ὅπου, καθὼς γνωρίζουμε, εἶχαν προσκληθεῖ ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Ἰώβ γιὰ νὰ διδάξουν στὴν ἐκεῖ Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία.

Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ, ὅπως σημειώθηκε ἤδη, ἀνήκει σ' ἐπιστολὴ τοῦ Χατζηκυριάκη πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σινᾶ Ἀθανάσιο γραμμένη τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1709. Δημοσιεύονται ἐδῶ μόνο τὰ τμήματα ποὺ ἀφοροῦν τοὺς ἀδελφούς Λειχοῦδες¹³.

Ὁ Χατζηκυριάκης ἀγνοεῖ τοὺς ὀρθογραφικούς κανόνες, γράφει φωνητικά, συχνὰ ἐνώνει τὴ μιὰ λέξη μὲ τὴν ἐπόμενη, δὲν χρησιμοποιοεῖ τόνους, πνεύματα καὶ κεφαλαῖα καὶ βάζει τελεῖες ἀνάμεσα στίς περισσότερες λέξεις.

Στὸ κείμενο ποὺ δημοσιεύεται διατηρήθηκε ἡ γραφὴ τοῦ πρωτοτύπου. Γιὰ τὴν εὐκολία τοῦ ἀναγνώστη δημοσιεύεται καὶ μεταγραφή του, σύμφωνη μὲ τὴ σημερινὴ ὀρθογραφία.

† *Ελπα.ηστινταντζικα.ακουσα.πος ηλθαν.στινλεχια.διο διδασκαλι. κετους εκρατισεν.ο ριγας-αφισα.ατελιότες.δουλίες.κε ηλθα.χαριν κηβερνισεος.ηχεν παγι.ο ριγας.στο σεφερι. προς τον μπουτζι. στους ταταρους. τους επιρεν ανταμα.τους εκλεψαν τα ρουχατον.εκακοπαθησαν.απο ολα.τα ανανγγεα.καθος.εμολογουσαν. Ηπασιμον.κεολι τιν ηστορια.πος η βασιλις κε πατριαρχις. μοσχοβιας. εξιτισαν απο τιν μεγαλιν. εκλυσια. να τους στιλουν.διδασκαλους.ετζι εμυς.ημεστεν.απο τιν κεφαλονια.ανταδελφι.εγο ο τρανιτερος.ηχα πρεσβιτερα.κεεχο.κε τιν σιμερο διο πεδια.οπου σπουδαζουν.στιν βενετια.τορα.εδο μας εκρατισαν.ακομη.εβαλαν καθος βλέπις. κε μας φιλαγουν.να μιν πος.κεγραφομεν.πουθενα σοσον ελεησον - ετζι. επιγα.εμαθα.τα γενομενα.πος ηπαν.η γεζουνητι.τον.ριγα.πος.ημοσχοβι. στα παντα.μας περουν.στες δυναμες.ομος. μετονα ηνε.αμαθις.τους πεζομε.οσθεμεν.τορα μας γραφουν.απο τιν μπολι.πος τουτι.ηνε πολα σοφι.στα λατινα.κεστα ελινικα.κε θελουν.ανιξουν.τα ματια.τον μοσχοβον.ετζι εβρικα.κερο.μοναξα.κεεσιντιχα τον ριγα.τον σουμπετζικι.οτι [μου] ηχεν.*

13. Ἐλπίζω νὰ δημοσιεύσω σύντομα τὸ σύνολο τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Χατζηκυριάκη συνοδευμένο ἀπὸ τὰ χα-

ρακτικὰ ἔργα ποὺ ὀφείλονται στὴ δραστηριότητά του.

πολι.αγαπι.στουλογου.λεγοριγαμου.διατι κρατι.η γαλινοτι σου.αντουρους.
τους καλογερους.κε ηρε ατιμια στουλογουμου.απο ολον τον κοσμο.πος
δεν φτανι.η δυναμις μου.να τους.ξορθοσο.εχοντας παρισια.κεθαρος.τηςγα-
λινοτισου.† εδοσεν.η χαρις του θεου.κεετιχεν.ορα ευλογιμενι.λεγι.ξερις.
χατζι.αντο.οπου επιχιρισθικα να καμο.λεγο.καλα το ξερο.λεγι να μιν.
πος.κεεπιραν.μιροδια.η εξαγαρ.κε επροσταξαν.τον ηκουμενικο.κε στελ-
νουν.τους παροντας.να ενποδισουν.τιν δουλια.λεγο.οχη γαλινοτατε.με το
κεφαλιμον πιανομε † αποκερους.ελεγεν.οσουμπετζικη.οτιπος.ολα τα εθνη
εμπορουσα.με τεχνι.κε σοφια.να τα μετακινισο.ηδε τους.μοσχοβοις.τα.
δυνατα.βουβαλια.δεν μπορο.να τα μετασαλευσο. Ηγουν.νακαμι.τελια αγα-
πι.ενεκεν.στους.εξαγαρ.[...]

εφοτισεν.κεεμενα.το αγιον πνευμα.κελεγο.γαλινοτατε.ετουτι ηανθο-
πι δενινε.τις τουρκιας.ηρεαποτινκεφαλονια.τοπος.τουβενετζανου.κε ηρε
σοφι.κε μεγαλι.ανθοπι.οπουεμπορουν.ακομα κενα σιντιχουν.τους ηδιους
βασιλις.κετονπατριαρχι.κε ναπαρακινισουν.σαντιν.τινιποθεσι. † ευλογιτος.
ο θεος ηταν νιχτα.εκινι.ηχαν.πλαγιασι.αδιπνιτι.λιπιμενι.κε τρογιρου τον.
στρατιοτες.κετους φιλαγωνν.κεοριγας γλιγορι.γλιγορις.κε πιγενουνν.κε
τους φερονν.μεχρισο.αμαξι.κεοσοναελθουν.εστροθιν.ητραπεζα.πρωτι.να
ελθι ηριγισα.εσικοσαν τα ριγοπουλα.εστιλεν.να ελθουν.ημεγαλιτερι.
αρχοντες.εσικοσαν.γεματα.στινια τον βασιλεον.στινια.του πριντζιπα.βενε-
τιας.τι επαβοιο ρουχα φορεσεζ.αμαξα.ανθοποους.εοστοκιοβο.εστιλεν.ο-
χατμανος.τουσεπιρενι τουσεστιλεν στιν μοσχοβια.τους εχαρισαν.σαμουρ-
για.μουταστιλαν.οτι μου.ηχαν παραγγιλι.να στιλο.στινβενετια.ασπρα.δια
τα πεδια.οπου εσπουδαζαν.ταστελνο.στονγερο.μνιμονα.επουλονσα τα σα-
μουργια κεταπερνα. Ο μελετιος.ο μεγαλος.πουχεν σικοσι.τους πατριαρ-
χους.κε ηταν κε στου σινα.το ορος.κε πιρεν.τον κυρ ανανια.ηχαμεν.μεγα-
λες. αγαπες.αποκτισεν.βιος.μου γραφονν.η διδασκαλι.προσταξεμας.τη
καλοσινι.να σου καμομεν. λεγο.αλο δεν θελο.μονου να παρακινισετε.τον
κιρ μελετιο.να ελθι να πιγενομεν.στου σινα.επιδι.κε εχι εκι τιν μετανια
τον.μεαποκρινουντεν.πος.δενεπιτιχαμεν.να σε δουλευσομεν.ετουτος εχι.
προφασες πολες.λεγι μιπος κεπαγο.κε εχοντας.ονομα.να μιν.ζιμιοσο.το
μοναστιρι.κεταεξις.ομος προσταξε μας αλο τιποτις.λεγοαντουκαμουν
εβαγγελισταδες.με πετραδια.με σμαλτο.κοντολογις.τα εκαμαν.μου τα-
στιλαν.[...]

† αποθανεν.ομελετιος.χωρις διατα.εβγικεν.ονομα.πος ηπεν τους δι-
δασκαλους.οτι σας φοτισι ο θεος.εκινο καμετε.δια τιν ψιχι μου. ηπεν
κε ο πατριαρχις.καμετε οτι σας φοτισι ο θεος.εκαμαν.ενα σκολιο.
οσαν.τις παντοβας.γραφοννστουλογου μου.ανελθις στιν μοσχοβια.σου-

ταζομεν προς θελι.εχιδιαφοροτομοναστρι σας.χιλια γροσα πλεον.ετιμα-
στικα να παγο.ηδου κε ηλθεν.ο αρχιμανδριτης.παπακηριλος στολιοβι.
ενετι -1^η86- τονοεμβρι. [...]

† ασ ελθομεν.στο προκημενο.εδιξα.τιν γραφι.τον διδασκαλον.τον
αγιον αρχιμανδριτη.κε λεγο.ηδου οπου ετιμαζουμονν.να παγο.τορα επιδι.
κε εκοπιασες.τι καμιχρια.να παγο εγο.γραφο τους διδασκαλους.εκينو.
οπου εχουν.να καμουν ηστουλογον.νατο καμουν.στι πανοσιοτιτασων.
ομος σεπαρακαλο.να τρεχis.κατα τες.γνομεστον.εκινι εχοντας.τορα τοσι
εξουσια.βασιλικη διδασκαλι.ολα τααρχοντοπουλα.στο σκολιο.ολι η αρ-
χοντες.εδικη τον.εχοντας.κετο βιος.τον μελετιου.ης χιρας τον.οντες.κε κε-
φαλονιτες.καμι χρια.τοταπινο.ανθελis.να καμis δουλια.αυτα κε αλα.τον
επαργαγγελα.ετζι.εκαθισα.κεεγραφα.οτι μου φοτισεν.ο θεος. [...]

ειπγεν.ο αγιος αρχιμανδριτης.στιν μοσχοβια εδοσεν τα γραματα.
επιστιν.αλιςλογis.με ζορι.μον γραφι.να μου στιλις τες γραφες.οπου
μονδιξες.τον μελετιου.οπουγραφεν.αποκατου.μελέτιος σιναητις.εγο κετες
γραφες.δεν ιταν βολετο.να τες στιλο.διατι.ηχαν αλες ηποθεσες. [...]

εκοφα απο κατου.το ονομα.κετοστιλα.τιποτις δνεκατορθοσεν Εγρα-
ψασιμον.η διδασκαλι.αριταριματα.κεπος.εθαρουσεν.ο αρχιμανδριτης προς.
με τα μεγαλα του δονδια.να μας φοβερισι.ομος ας εχι.τιναμαρτια. [...]
ετζι κοντολογis.εγριωσεν.ο αρχιμανδριτης.ηπεν.δια τους διδασκαλους.οτι
ηπεν.εγραψαν εκρη.οτι εγραψαν.προφασες.πολονλογιον κε απο τα διο
μερι.κε κινι δνεκαλοπαθαν.επαγισαν.κακοςκακων.εγριεψαν.προς παν.να
αγορασουν.χοργιο.κειχανκατανου.να φιγουν.κετους.εγδισαν.οχι του μελε-
τιου.μονου κε οτι εκαξαντισαν.ολα τα πιραν.τορα εβρισκουντεν.σιμα.
σεναν αρχιερεα.στινεπαρχια νοβογκροτ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

286, 1 νταντζικα: τὸ Danzig. 286, 3 ριγας: ὁ βασιλέας τῆς Πολωνίας Ἰωάννης
Σομπιέσκι. 286, 3 Μπούτζι: ἡ Βεσσαραβία. 286, 5-7 ἡ βασιλις καὶ πατριαρχis ἐζιτισαν
απο τιν μεγαλιν εκλίσιαν νὰ τους στίλουν διδασκαλους: ἡ πρόσκληση τοῦ πατριάρχῃ
Μόσχας Ἰωακείμ διαβιβάστηκε μέσω τοῦ Μελέτιου Δομέστικου στὸν Δοσίθεο Ἱερο-
σολύμων. Αἴτημα γιὰ ἀποστολὴ διδασκάλων εἶχαν διατυπώσει οἱ τσάροι Ἰβάν ὁ
Ε' καὶ Πέτρος ὁ Μέγας. Βλ. Α. Λάσκαρις, ὁ.π., σ. 26· Χρ. Παπαδόπουλος, ὁ.π.,
τ. Δ', σ. 5· Κ. Παπουλίδης, ὁ.π., σ. 334. 286, 8 ο τρανιτερος: πρόκειται γιὰ
τὸν Ἰωαννίκιο Λειχοῦδη. 286, 8-9 διο πεδια οπου σπουδαζουν στιν Βενετια: ὁ Ἀνα-
στάσιος καὶ ὁ Νικόλαος Λειχοῦδης, γιοὶ τοῦ Ἰωαννίκιου. Γιὰ τὴ διαμονή τους στὴ
Βενετία καὶ τὴ μεταγενέστερή τους μετάβαση στὴ Ρωσία βλ. Ἠλ. Τσιτσέλης, *Κε-
φαλληνιακὰ Σύμμικτα*, Α' 1906, σ. 353· Κ. Παπουλίδης, ὁ.π., σ. 337. 286, 15
μόναξα: ξεμονάχισα. 286, 15 σουμπετζικι: ὁ Σομπιέσκι. 287, 6 ἡ εξαγαρ: οἱ
ἐξ Ἀγάφ, οἱ Ἀγαρηνοί, οἱ Τοῦρκοι. 287, 19 ἡ ριγισα: ἡ γαλλίδα πριγκίπισσα

Marie Casimire de la Grange d'Arquien, σύζυγος τοῦ Σομπιέσκι. 287, 20 στιναι: στήν Ύ[γεί]α. 287, 24 γερο.μνιμονα: ὁ Πάνος Ἱερομνήμων, ἔμπορος στή Βενετία. 287, 27 Ὁ μελετιος.ο μεγάλος: ὁ Μελέτιος Δομέστικος. 287, 26 κυρ ανανια: ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ Ἀνανίας (1671-1681), γνωστός γιὰ τὴν ἀντίθεσή του πρὸς τὸν Δοσίθεο Ἱεροσολύμων στὰ πλαίσια τοῦ σιναΐτικου ζητήματος. 287, 27 μου γραφουν. η διδασκαλι: δὲν ἔχει ἐπισημανθεῖ, ὡς τώρα, ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Χατζη-κυριάκη μὲ τοὺς Λειχοῦδες. 287, 35 αποθανεν ο Μελετιος: ὁ Μελέτιος Δομέστικος πέθανε στὴν Μόσχα τὸ 1686. 287, 35 χωρις διατα: χωρὶς νὰ ἔχει ἀφήσει διαθήκη. 287, 37 ο πατριαρχεις: ὁ Μόσχας Ἰωαννίμ (1674-1690). 288, 2 παπακηριλος: πρέπει νὰ εἶναι ὁ Κύπριος ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος ὁ ὁποῖος ἐπέστρεψε στὸ Σινᾶ ἀπὸ τὴ Μόσχα τὸ 1691. 288, 22 επαγισαν κακοςκακου: ὁ Χατζηκυριάκης ἀναφέρεται, προφανῶς, στὴν ἐξορία τῶν Λειχοῦδων ἀπὸ τὴ Μόσχα. 288, 23 ιχανκατανου.να φιγουν: δὲν γνωρίζουμε ἀπὸ ἄλλη πηγή τὴν ἀπόπειρα τῶν Λειχοῦδων νὰ φύγουν κρυφὰ ἀπὸ τὴ Ρωσία. 288, 25 αρχιερεα: πρόκειται γιὰ τὸν Ἰώβ, μητροπολίτη τοῦ Νόβγκοροντ, ποὺ ἔδρασε τὸ 1706 ἐκκλησιαστικὴ σχολή στὴν ὁποία κάλεσε τοὺς Λειχοῦδες νὰ διδάξουν.

Ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου

Ἐλεипα εἰς τὴ Ντάντζικα· ἄκουσα πὼς ἦλθαν στὴν Λεχία δύο διδάσκαλοι καὶ τοὺς ἐκράτησεν ὁ Ρήγας. Ἄφησα ἀτέλιωτες δουλιές καὶ ἦλθα χάριν κυβερνήσεως. Εἶχεν πάγει ὁ Ρήγας στὸ σεφέρι πρὸς τὸν Μπούτζι, στοὺς Τατάρους. Τοὺς ἐπῆρεν ἀντάμα. Τοὺς ἐκλεψαν τὰ ροῦχα των, ἐκακοπάθισαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καθὼς ἐμολογοῦσαν.

Εἴπασι μου καὶ ὅλη τὴν ἱστορία, πὼς οἱ βασιλεῖς καὶ πατριάρχης Μοσχοβίας ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν νὰ τοὺς στείλουν διδασκάλους. Ἐτῆι ἐμεῖς ἤμεστεν ἀπὸ τὴν Κεφαλониὰ αὐτάδελφοι. Ἐγὼ ὁ τρανύτερος εἶχα πρεσβυτέρα — καὶ ἔχω καὶ τὴν σήμερο δυὸ παιδιὰ ὁποῦ σπουδάζουν στὴν Βενετία. Τώρα ἐδῶ μᾶς ἐκράτησαν· ἀκόμη ἔβαλαν καθὼς βλέπεις καὶ μᾶς φυλάγουν, νὰ μὴν πωσ καὶ γράψωμεν πουθενὰ «σῶσον ἐλέησον».

Ἐτῆι ἐπῆγα· ἔμαθα τὰ γενόμενα, πὼς εἶπαν οἱ Γεζουῆτοι τοῦ Ρήγα πὼς οἱ Μόσχοβοι στὰ πάντα μᾶς περνοῦν στὲς δυνάμεις. Ὅμως μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀμαθεῖς τοὺς παίζομεν ὡς θέμεν. Τώρα μᾶς γράφουν ἀπὸ τὴν Μπόλη πὼς τοῦτοι εἶναι πολλὰ σοφοὶ στὰ λατίνια καὶ στὰ ἐλληνικά, καὶ θέλουν ἀνοίξουν τὰ μάτια τῶν Μοσχόβων. Ἐτῆι ἐβρῆκα καιρό, μόναξα καὶ ἐσύντυχα τὸν Ρήγα τὸν Σουμπέτζικι, ὅτι εἶχεν πολλὴ ἀγάπη στοῦ λόγου [μου]. Λέγω: Ρήγα μου, διατὶ κρατεῖ ἡ γαληνότη σου αὐτουνοὺς τοὺς καλογέρους, καὶ εἶναι ἀτιμία στοῦ λόγου μου, ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, πὼς δὲν φτάνει ἡ δυνάμεις μου νὰ τοὺς ξορθώσω ἔχοντας παρησία καὶ θάρρος τῆς γαληνότης σου;

† "Εδοσεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἔτυχεν ὥρα εὐλογημένη. Λέγει, ξέρεις, χατζῆ αὐτὸ ὅπου ἐπιχειρίσθηκα νὰ κάμω; Λέγω, καλὰ τὸ ξέρω. Λέγει νὰ μὴν πῶς καὶ ἐπῆραν μυρωδιὰ οἱ ἐξ 'Αγάρ, καὶ ἐπρόσταξαν τὸν Οἰκουμενικὸ καὶ στέλουν τοὺς παρόντας νὰ ἐμποδίσουν τὴν δουλειά. Λέγω, ὄχι Γαληνότατε, μὲ τὸ κεφάλι μου πιάνομαι.

'Απὸ καιροὺς ἔλεγεν ὁ Σουμπέτζικι ὅτι πῶς ὅλα τὰ ἔθνη ἐμποροῦσα μὲ τέχνη καὶ σοφία, νὰ τὰ μετακινήσω. 'Ηδὲ τοὺς Μοσχόβους, τὰ δυνατὰ βουβάλια, δὲν μπορῶ νὰ τὰ μετασαλεύσω — ἔγουν νὰ κάμει τέλεια ἀγάπη, ἔνεκεν στοὺς ἐξ 'Αγάρ [...].

'Εφώτισεν καὶ ἐμένα τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα καὶ λέγω Γαληνότατε, ἐτοῦτοι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι τῆς Τουρκίας, εἶναι ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά, τόπος τοῦ Βενετζάνου, καὶ εἶναι σοφοὶ καὶ μεγάλοι ἄνθρωποι, ὅπου ἐμποροῦν ἀκόμα καὶ νὰ συντύχουν τοὺς ἴδιους βασιλεῖς καὶ τὸν Πατριάρχη καὶ νὰ παρακινήσουν σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση.

† Εὐλογητὸς ὁ Θεός. 'Ἦταν νύχτα. 'Εκεῖνοι εἶχαν πλαγιάσει, ἀδείπνητοι, λυπημένοι καὶ τρογύρω των στρατιῶτες καὶ τοὺς φυλάγουν. Καὶ ὁ Ρήγας γλίγορι γλίγορι καὶ πηγαίνουν καὶ τοὺς φέρνουν μὲ χρυσὸ ἀμάξι. Καὶ ὅσο νὰ ἔλθουν, ἐστρώθη ἡ τράπεζα. Πρώτη νὰ ἔλθει ἡ ρήγισα. 'Εσήκωσαν τὰ ρηγόπουλα, ἔστειλεν νὰ ἔλθουν οἱ μεγαλύτεροι ἄρχοντες. 'Εσήκωσαν γεμάτα στὴν ὕ(γει)ὰ τῶν βασιλέων, στὴν ὕ(γει)ὰ τοῦ πρίντζιπα τῆς Βενετίας. Τὴν ἐπαύριο ροῦχα, φορεσιές, ἄμαξα, ἀνθρώπους, ἔως στὸ Κίοβο. 'Εστειλεν ὁ χατμάνος τοὺς ἐπῆρεν, τοὺς ἔστειλεν στὴν Μοσχοβία. Τοὺς ἐχάρισαν σαμούργια, Μοῦ τὰ 'στειλαν, ὅτι μοῦ εἶχαν παραγγεῖλει νὰ στείλω στὴν Βενετία ἄσπρα διὰ τὰ παιδιὰ, ὅπου ἐσπούδαζαν. Τὰ στέλνω στὸν Γερομνήμονα, ἐπουλοῦσα τὰ σαμούργια καὶ τὰ 'περνα.

'Ο Μελέτιος ὁ μέγας, ποῦχεν σηκῶσει τοὺς Πατριάρχους, καὶ ἦταν καὶ στοῦ Σινᾶ τὸ "Όρος καὶ πῆρεν καὶ τὸν κύρ 'Ανανία — εἶχαμεν μεγάλες ἀγάπες — ἀπόκτησεν βίος. Μοῦ γράφουν οἱ διδάσκαλοι: πρόσταξέ μας τί καλωσύνη νὰ σοῦ κάμωμεν. Λέγω ἄλλο δὲν θέλω, μόνον νὰ παρακινήσετε τὸν κύρ Μελέτιο νὰ ἔλθει νὰ πηγαίνωμεν στοῦ Σινᾶ, ἐπειδὴ καὶ ἔχει ἐκεῖ τὴν μετάνοιά του. Μὲ ἀποκρίνοντεν πῶς δὲν ἐπτύχαμεν νὰ σὲ δουλεύσομεν. 'Ετοῦτος ἔχει πρόφασες πολλές. Λέγει, μήπως καὶ πάγω, καὶ ἔχοντας ὄνομα, νὰ μὴν ζημιώσω τὸ μοναστήρι, καὶ τὰ ἐξῆς. "Όμως πρόσταξέ μας ἄλλο τίποτις. Λέγω, αὐτοῦ κάμουν ἐβαγγελιστάδες μὲ πετράδια, μὲ σμάλτο. Κοντολογίς τὰ ἔκαμαν, μοῦ τὰ 'στειλαν. [...]

'Απόθανεν ὁ Μελέτιος χωρὶς διάτα. 'Εβγῆχεν ὄνομα πῶς εἶπεν

τούς δασκάλους, ὅτι σᾶς φωτίσει ὁ Θεός, ἐκεῖνο κάμετε διὰ τὴν ψυχὴ μου. Εἶπεν καὶ ὁ Πατριάρχης κάμετε ὅ,τι σᾶς φωτίσει ὁ Θεός. "Εκαμαν ἕνα σκολιὸ ὥσάν τῆς Πάντοβας. Γράφουν στοῦ λόγου μου: "Αν ἔλθεις στὴν Μοσχοβία, σοῦ τάζομεν πῶς θέλει ἔχει διάφορον τὸ μοναστήρι σας χίλια γρόσια πλέον. "Ετοιμάστηκα νὰ πάγω. "Ἴδου καὶ ἦλθεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Παπα Κύριλλος στὸ Λιόβι ἐν ἔτει — 1686 — τὸ Νοέμβρη. [...]

† "Ας ἔλθωμεν στὸ προκείμενο. "Εδειξα τὴν γραφὴ τῶν διδασκάλων τὸν ἅγιο ἀρχιμανδρίτην καὶ λέγω: "Ἴδου ὁποῦ ἐτοιμαζόμεον νὰ πάγω. Τώρα, ἐπειδὴ καὶ ἐκόπιασες, τί κάμει χρεῖα νὰ πάγω ἐγώ; Γράφω τοὺς διδασκάλους, ἐκεῖνο ὅπου ἔχουν νὰ κάμουν εἰς τοῦ λόγου (μου) νὰ τὸ κάμουν στὴ πανοσιότητά σου. "Ομως σὲ παρακαλῶ νὰ τρέχεις κατὰ τὰς γυνῶμες των. "Εκεῖνοι, ἔχοντας τώρα τόση ἐξουσία, βασιλικοὶ διδάσκαλοι, ὅλα τὰ ἀρχοντόπουλα στὸ σκολειό, ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἐδικοὶ των, ἔχοντας καὶ τὸ βιὸς τοῦ Μελέτιου εἰς χεῖρας των, ὄντες καὶ Κεφαλονίτες, κάμει χρεῖα τὸ ταπεινό, ἂν θέλεις νὰ κάμεις δουλειά. Αὐτὰ καὶ ἄλλα τοῦ ἐπαράγγელνα. "Ετῆζι ἐκάθησα καὶ ἔγραψα ὅτι μοῦ φώτισεν ὁ Θεός [...].

"Επῆγεν ὁ ἅγιος ἀρχιμανδρίτης στὴν Μοσχοβία, ἔδωκεν τὰ γράμματα, ἐπιάστην ἄλλοις λόγοις με ζόρι. Μοῦ γράφει: νὰ μοῦ στείλεις τὰς γραφὰς ὅπου μοῦ δειξες τοῦ Μελέτιου, ὁποῦ γράφεν ἀπὸ κάτου Μελέτιος Συναῖτης. "Εγὼ καὶ τὶς γραφὰς δὲν ἦταν βολετὸ νὰ τὰς στείλω διατὶ εἶχαν ἄλλες ὑπόθεσες [...]. ἔκοψα ἀπὸ κάτου τὸ ὄνομα καὶ τὸ "στεῖλα. Τίποτις δὲν ἐκατόρθωσεν. "Εγράψασί μου οἱ διδάσκαλοι ἄρητα ῥήματα καὶ πῶς ἐθαρροῦσεν ὁ ἀρχιμανδρίτης πῶς με τὰ μεγάλα του δόνδια νὰ μᾶς φοβερίσει. "Ομως ἂς ἔχει τὴν ἁμαρτία [...].

"Ετῆζι κοντολογίς, ἐγύρισεν ὁ ἀρχιμανδρίτης, εἶπεν διὰ τοὺς διδασκάλους, ὅτι εἶπεν, ἔγραψαν ἐκεῖνοι ὅτι ἔγραψαν, πρόφασες πολλῶν λογιῶν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Καὶ κεῖνοι δὲν ἐκαλόπαθαν, ἐπάγησαν κακῶς κακοῦ. "Εγύρεψαν πῶς πᾶν νὰ ἀγοράσουν χωριὸ καὶ εἶχαν κατὰ νοῦ νὰ φύγουν καὶ τοὺς ἐγδυσαν. "Οχι τοῦ Μελέτιου μόνου, ὅ,τι ἐκαζάντισαν ὅλα τὰ πῆρα. Τώρα ἐβρίσκουντεν σιμὰ σ' ἕναν ἀρχιερέα στὴν ἐπαρχία Νόβογκροτ.

Ντόρη Παπαστράτου